

BERAČICA.

Pripovedka iz Bosne.

Ruski spisal:

Vinko Zorič.

Prevel:

PODRAVSKI.

V GORICI.

Tisk. in zal. «Goriška Tiskarna» A. Gabršček.

1898.

IN = 030002286

Beračica.

I.

Ragla j, 2. avgusta 1889.

Draga setra!

Konečno sem se nastanil v svojem stanovanju kot inženir, delujoč pri gradbi bosenske železnice. Ta se še ni začela graditi, kajti jaz moram še poprej izbrati za njo tir ter izdati neobhodno potrebne črteže. Kraj, da povem brez okoliščin, je dokaj neprimeren za železnico, kajti razun doline, po kateri teče reka Neretva, in katera se ponekje razširi v neko raván, stoje naokrog, kakor daleč sega okó, le gore, visoke skoro do neba. Moje bivališče ni nič drugega nego navadna bosenska hiša, v kateri sem

se nastanil s svojo pisarno. Stavba je zidana ter ima jedno nastropje s piramidalno streho iz orjaških kamenitih plošč. Nobena druga streha bi tu ne vstrajala dolgo vsled burje, besneče pogostoma v tem kraju. V pritličju se nahaja polutemna čumnata z nizkim zidanim ognjiščem, na katerem gori premog, — to je kuhinja. Poleg nje sta tu še dve večji sobani z malimi okni, zakritimi z gostimi mrežami; jedna od njih služi mi za jedilno shrambo, a druga za pisarno. Stopnjice v gornje nadstropje so narejene zunaj. Zgoraj su tudi tri sobe, jedna z balkonom. Od tod se razprostira mičen razgled na gore, in ti bi gotovo presedela tam po cele dneve, veseleča se mičnega razgleda. Jaz sem se nastanil v večji sobani radi tega, ker se v njej nahaja orjaška lesena ormara s tremi vratmi. Ta sobana je služila lastniku, Turku, poprej za harem. Okna, zadelana poprej s skoro neprozornimi mrežami, skozi katere so mogli zreti bivalci harema v božji svet, ne da bi jih opazili mimo gredoči, imajo sedaj steklene šipe. Moja oprava, kakor miza, dva stola, umivalnik in moja popotna železna postelj, stoji sredi številnih domačih

preprog, ki so tu kaj po ceni. Vse stanovanje obseva solnce in je ne gledé na neboatopravo prav prijetno. Tu sem popolnoma varen, da si se nobena vrata ne zapirajo na ključ. Tatvine ne poznajo v tem kraju. Tu ni nič posebnega, prerezati sovražniku vrat, ali vstreliti ga zbog ljubosumnosti, zbog verskega sovraštva, ali kakega drugega vzroka te vrste, toda tatvina je nekaj nečuvvenega, in ako se včasih le primeri, pa se pokaže, da je tat le tujec. Okolo hiše je sadnik, ki je tudi ograjen z nizkim kamenitim zidom ter z veliko leseno leso. Čez zid je lahko mogoče zlezti, a leso vsakdo odpre tudi od zunaj, ako vé, da se zapira samo z lesenim zapahom. Toda, kakor sem že rekel, se to ne pripeti nikdar.

Za red v moji hiši skrbi stara bošnjačka. Ona je kaj skromna ter ima še dokaj drugih dobrih lastnostij. Z domačini že dovolj lahko občujem, kar se imam zahvaliti znanju poljskega in ruskega jezika. Bosenski jezik je samo jedno narečje slovanskega jezika.

Moje potovanje semkaj je dolgo trajalo ter bilo zelo težavno. Potoval sem v spremstvu oddelka »štrafunov«, ali neke vrste

tajnih žandarmov. Oni so nastanjeni tu radi tega, da preganjajo razbojnike, katerih se ne manjka v tem kraju. Toda, ponavljam, meni se ni ničesar bati. Roparji v Bosni so ustrojeni povsem po drugačnem kopitu nego v drugih krajih. Večinoma so to politični ubežniki, živeči na oni strani meje, ki zahajajo semkaj v večjih ali manjših četah, grabeči vse, kar jim pride pod roko. Z malenkostmi se ne zadovoljijo in posamezne ljudi pusté na miru. Radi pa napadajo cele vasi, odganjajo živino, pobero prebivalcem zlato, srebro in dragotine ter se urno poskrijejo. Nenavadno težavni posel je iztrebiti to zlo. Bošnjaki so rojeni vojaki in sedaj nimajo več priložnosti kakor poprej pod turško vlado, uprizoriti tu pa tam kakšno manjšo vstajo proti kakemu turškemu paši. Mnogi izmed njih postanejo razbojniki samo radi tega, da ustrežejo prirojeni strasti k takim podjetjem. Avstrijska vlada je že dokaj izvršila v Bosni, toda razbojnikov vendar še ni ugnala. To pa prihaja poglavitno od tod, ker razbojnike podpira na vso moč prebivalstvo. Povsod imajo oni svoje bližje ali daljše sorodnike in tovariše, ki jih skrivajo,

svaré pred neprečakovanim napadom, pomagajo jim v begu in pri prodaji plena. Kraj, v katerem živim, na primer, smatra se za pravcato razbojniško gnezdo. Izmed pet sto prebivalcev kristijanske in mohamedanske vere v naši vasi ni nobenega, ki ne bi imel svojih sorodnikov med razbojniki na oni strani meje, radi česar tudi roparji pusté naselbino na miru. Naš starejši inženir je obračal mojo pozornost zlasti na to prednost moje postojanke.

Ti bi morala samo videti moje spremlevalce — teh dvajset visoko zrastlih mladeničev, odločenih mi v postrežbo za prenašanje strojev, verig in drogov. Ljudje vsake starosti imajo pri tem posla in vsakdo je zanimiv ter nenavadno originalen! Kakšni obrazi, kakšna obleka! Toda jaz sumim, da večina teh mojih pomočnikov se je udeleževala nekdanj razbojstev. Ako bi se prikazal nepričakovano s svojim spremstvom Bošnjakov v našem mirnem nemškem trgu, pa bi se brž ko ne vsi prebivalci v strahu in trepetu razkropili na vse strani. Radi tega se ne smeš čuditi, ako kedaj izveš, da sem postal »harambaša«, to je načelnik čete razbojnikov.

Kakor vidiš, razmajal se mi je jezik, a vendar ti še nisem pojasnil, kdo prav za prav so ti «štrafuni», med katerimi sem došel semkaj. Kakor sem ti že rekel, podpira tukaj prebivalstvo roparje na vso moč. Avstrijski žandarmi in vojaki pridejo zmerom prepozno, ko so razbojniki na nepoznan način dospeli na to stran meje ter že opletili kako vas. Med tem pa razbojnikom naklonjeni kmetje dajejo prvim znamenje o dohajanju vojaškega oddelka s pomočjo zvočnih in svetlobnih znamenj z jednega hriba na drugi. Ko dospejo vojaki, umaknejo se razbojniki znovič na drugo stran meje, kjer so na varnem. Naposled je bilo sklenjeno uporabiti proti temu sovražniku ono in isto orožje, to je preobleči sposobnih žandarmov in vojakov v narodno nošo (obleko) ter spustiti jih v deželo kot barantalee z živino, kot romarje, popotnike itd. Ti «štrafuni» so nastanjeni skupaj v večjih ali manjših četah ter nosijo orožje skrito pod obleko. Kadar jih je več skupaj, nosijo jim orožje nalašč za to odločni konji. V priličnem času oni izvlečejo orožje, naomotajo si na levi roki črno-žolti trak, v znamenje, da pripadajo k

vojaškemu krdelu, in od tega trenutka so žandarmi — policaji. Oni obhodijo kraj posamično, in ob določenem času se zberó v močno četo na kakem poprej naznačenem mestu. Imajo tudi svoje vohune in tajne glasnike, ki jim donašajo naročila poveljnikov. Večkrat prenočijo pod milim nebom ter hodijo na lov celo po noči. Doslej so povzročili razbojnikom že dokaj škode in naposled treba se nadejati, da jih popolnoma zatró.

V takšnem spremstvu «štrafunov» sem šel od trga Dolnja Tuzla. Bilo je šest mož z desetimi konji, na katerih so bile naložene vreče baje «s suhimi slivami». Nú, prav za prav je bilo v vrečah orožje in živež za ne daleč proč se nahajajočo naselbino «štrafunov». Ta naslov tajnih žandarmov, «štrafuni», so jim dali prebivalci. Izvira pa iz nemške besede streifen ali Streife machen (četovati).

Kakor vidiš, živim v kraju, polnem romantizma, za to pa pridelki tukaj žalibog niso kaj prida. Primoran sem hraniti se s konservami, ako nočem iti v trg, oddaljen jedno miljo, kjer je moči dobiti v žandarmski kuhinji izboren obed. Kaj po ceni je tukaj izvrstno vino, kakor tudi kava. Opravka

imam čez glavo ter se močno trudim z lazenjem po gorah, radi česar tudi spim kakor svizec. Za vsak slučaj pa imam pod vajšnico pripravljen revolver, toda vsi, ki poznajo ta kraj, me zagotovljajo, da ga ne bo treba rabiti, samo če si le sam ne nakopljem sovrastva prebivalcev.

Moj tovariš Franjo, čudovit osemnajstletni mladenič, je ravnokar prišel k meni z velikim zavojem, ki ga je prinesel glasnik na konju. Torej do svidenja.

Ragljaj, 15. avgusta 1889.

Draga sestra!

Ni prešlo brez važnega prigodka v tem kraju romantičnih razbojnikov. Resnico govoré, ko pravijo, da družba in okolica močno vplivata na človeško usodo! Ko bi bil jaz še daljše ostal pri gališki železnici, bi bil bržkone postal pijanec ali topoglavec. Tukaj v deželi romantizma pa sem postal junak — vsaj ljudje tako govoré. Evo, kako se je to pripetilo. Včeraj sem marljivo meril kos sveta pri obrežju Neretve. Reka ob navadnem času ne kaže nič posebnega, Njena barva je

skoro smaragdova, teče pa po skalnati strugi, polni jam in krivin. Obrežje je strmo in skalnato. Ponekje se v pobrežnih skalah nahajajo votline, katere prebivalci nalašč razširjajo, da naredé pastirjem in živini varno zavetje v slabem vremenu, ali ob času mahoma nastale burje. Kadar ob času naliva voda v Neretvi naraste za več metrov, je v teh votlinah lahko mogoče vtoniti, ako nimajo drugih izhodišč na vrh zemlje. Tukaj je povsod obilno votlin, one se razprostirajo na več milj daljave po gorah in pod zemljo, katerih še nihče ni preiskal ter so le malo komu znane.

V jedni taki votlini se je igrala ob času, ko sem imel delo tam blizu, tolpa otrok iz naše vasi, a jedno dete je bilo tako nesrečno, da je padlo v vodo. Kakor bi trenil so ga odnesli valovi, toda posrečilo se mu je še prijeti se za drevesno korenino, na kateri je obviselo. Revica — bila je deklica, stara kakih pet let — je jela žalostno kričati, isto tako tudi ostali otroci. Jaz in moji delavci, ko smo videli otroka pasti, smo planili k reki. Pa tudi moji ljudje so jeli kričati, ko so videli, da nameravam skočiti v vodo.

Toda jaz se nisem zmenil za to ter sem skočil iz manj strmega mesta v vodo. O nevarnosti svojega položaja sem se prepričal še le takrat, ko sem začutil, s kako močjo me je pograbila in odnesla voda. V nekoliko trenutkih sem bil pri otroku. Tu se mi je posrečilo zgrabiti revico, in sedaj se je začela obupna borba z valovi. Nemara bi se mi ne bilo posrečilo, ko bi mi moji ljudje ne bili vrgli verige. Prijemši se za njo, sem srečno dospel z otrokom na breg.

Med tem so prihiteli iz vasi s krikom in vpitjem moški in ženske, toda njih žalost se je spremenila v pravcato zmagoslavje, ko so me videli priti iz vode z rešenim otrokom na rokah. Le malo je manjkalo, da me niso nesli domu na rokah. Prišel je srbski pop, ter me je blagoslovil, pa tudi mohamedanski imam mi je čestital k tej čudežni rešitvi. Vsega tega mi je bilo preveč in radi tega sem hotel poizvedeti, kaj je bilo tako nenavadnega v mojem ravnanju. Takrat so mi pojasnili, da tukaj nekoliko niže od mesta, kjer se je držal otrok, je kolovrat, kateri še nikdar ni dal od sebe tega, kar je padlo vanj. Na ta način sem res po čudežu ušel

nevarnosti. Ljudje gledajo na mojo rešitev kot na čudež ter me imenujejo junaka. Nù, slovesno ti obljubim, da se nočem več šaliti z Neretvo.

Za koliko sem popularen, sem izvedel že istega dné, ko me je prišla prosit miloščine jedna «hadš» — beračica, ki je bila na božji poti v Meki ter je radi tega imela na sebi zeleno obleko. Zeleno barvo, kakor veš, smatrajo mohamedanje za blagoslovljeno in prošnjo takšne beračice za miloščino za — čast. Beračica je zakukana v pokrivalo, kakor vse Mohamedanke, a vrhu tega nosi še krinko, spleteno iz konjske grive. Ona je, kakor se zdi, nekoliko slaboumna, kar pa jej daje v očeh mohamedanov posebno svetost. Za miloščino prosi samo mohamedance, nù, ko sem jej dal srebrn denar, me je še bolj počastila s tem, da se je vsedla nasproti mojemu pragu.

Po obedu novo osupnenje. Oče rešena otroka, trgovec Radič, je prišel zahvalit se v imenu vse svoje družine. Iz početka sem si mislil, da so prišli na me razbojniki, kajti trgovčeva rodbina ne šteje nič več nič manj nego osemnajst glav. Prišli so me

zahvalit stari in mladi, a starejša Radičeva hči mi je prinesla po pravoslavnem običaju kruha in soli, nekoliko s prižasto svilo izšitih robcev in mnogo domačih preprog. Čemu vendar nisem umetnik, da bi ti predočil v barvah originalno krasoto te sedemnajstletne deklice!

Ne boj se, da zabredem v romantično sanjarstvo ter končam s tem, da se zaljubim v prekrasno Bošnjakinjo. Med tujcem in domačinom leži propast. Ako bi Bošnjakinja si drznila pokazati tujcu le nekoliko pozornosti, pa bi jej to nakopalo splošno sovražtvo in preziranje. Ako bi pa izvedeli, da se ljubita ter sta celo tajno dogovorjena med seboj, pa bi ubili oba brez odloga. Takšnih turobnih slučajev ni bilo malo ob času okupacije.

A sedaj nekaj veselejšega. Danes mi je dospela novica, da dobim za pomočnika nekega mladega zemljemerca, ki bode jutri tukaj. Nu, dotlej z Bogom!

Ra gl a j, 30. avgusta 1889.

Draga Berta!

Ne vstraši se, da te prosim, priti semkaj. Ako bi našla priliko brez odloga, podati se

na pot, ti bom za to iz srca hvaležen! Jaz potrebujem gospodinje, a ker nisem oženjen, imam za to ulogo samo tebe. Vender pridi, prepričan sem, da ti ne bo žal tega. Tu se nahaja povsem drugačen svet. Seznaniš se z vshodom od najmičnejše njegove strani, ne da bi okušala neprijetnostij, katerim se ni mogoče izogniti v Turčiji ali v Egiptu. Življenje je zanimivo in po ceni. Mi se bomo srčno veselili, ako se ti odločiš priti semkaj v najkrajšem času.

Rekel sem «mi», ker sem se tesno zbližal s svojim pomočnikom. On je še zelo mlad, ljubezniv človek, ki me brez konca in kraja zabava s tem, da poskuša občevati s tukajšnjimi domačini tako, kakor bi bival v svoji rojstni Saksoniji. Ker je kaj dobrosrčen, radi tega mu nihče ne zameri; za to pa se neprestano dogajajo nesporazumljenja in smešni prigodki.

Prav za prav bi imel prišteti k naši hiši tudi zeleno beračico, katera skazuje nenavadno vdanost meni in mojim domačim. Sedaj ona pravilno vsaki dan prenočuje na mojem dvorišču v kolibi, kjer so v prejšnem času, brezdvoumno, shranjevali drva, ali

prenočevale koze. Ona se je nastanila v njej po domače in jaz ne mislim, ovirati jo. V njeni naravi tiče nekaj mačjega, vidiš jo zmerom tam, kjer se je najmanje nadejaš. Moja koliba je njeno glavno stanovanje, za to pa je v hišo, v kateri jaz bivam, ne spraviš za noben denar. Očividno me kot tujeverca nekako prezira.

Dolgo sem odlašal z obiskom Radiča, čegar rodbina mi je skazala čast, da me je obiskala in tako bogato obdarila. Naposled sem šel k tukajšnemu popu ter ga poprosil za svet. On je izrekel mnenje, da me bo rodbina močno vesela, radi česar sem tudi del na se paradno obleko ter se napotil k staremu Radiču. Barantal je s posušenimi češpljami, smatrajo ga sploh za kaj premožnega človeka. Po svojem Franju sem mu že poprej naznanil svoj prihod, da ne bi napravil teh dobrih ljudij v zadrego, in stari Radič me je sprejel na pragu svoje hiše. Na to me je spremil v sprejemnico, kjer so me pogostili z duhtečo kavo in s svalčicami. Kaj prijetna nepričakovanost mi je bila to, da so se prikazale tudi ženske. Ako sem že na prvem srečanju občudoval starejšo hčer

Radičevo, mi je odslej še bolj po godu. Imenuje se Katica ter je očitvidno ponos vse hiše. A to radi tega, ker se je odgojevala v Sarejevu ter je toliko izobražena, da jo je mogoče smatrati prej za hčer kakega paše, nego za hčer preprostega trgovca. V hiši imajo tudi glasovir in Katica kaj dobro svira na njem. Kako bo to mično ko ti prideš semkaj, ter se ji pridružiš, v njeni družbi ti ne bo dolgčas! Naša dobra mati pač ne bo nasprotovala tvojemu potovanju. Saj te lahko nadomesti Karolina.

Končam svoje pismo z nadejo na skorajšno svidenje.

II.

Okolo četrte ure popoldne se je polagoma približal Sarajevu bosnobrodski vlak. Ko je obstal, je skočila iz njega dama okolo dvajsetih let, oblečena v preprosto sivo popotno obleko. Med tem, ko se je ona neodločno ozirala naokrog, je stopil k njej človek srednje rasti, oblečen v debelo sivo sukno in cimetove dokolenice.

«Gospodična Lindner?» je vprašal ter snel klobuk.

«Jaz sem», je odgovorila dama.

«Moje ime je Valdman. Jaz sem tovariš v službi vašega brata, ki mi je naročil vas sprejeti. On sam, žal, ni mogel priti, ker ima opraviti z lastniki zemljišča, po kateri bo tekla železnica. Vrh tega imam jaz danes opraviti pri glavnem železniškem ravnateljstvu v Sarajevu. Mi dva oba pa se tam ne moreva odtrgati ob enem, in radi tega sem se mu ponudil, da vas sprejemem na postaji v Sarajevu. Ne pomaga nič, morate se uzadovoljiti z mojo družbo. Čez dva dni dospeva na mesto in takrat boste videli svojega brata.

«Čez dva dni potovanja v kočiji?» zakliče prestrašena Berta.

«Ne popolnoma», odvrne Valdman. «Mi dva sva bila namreč sklenila, da boste še le jutri nadaljevali potovanje. V gostilnici je za vas pripravljena soba in jutri zarano, ako dovolite, pridem jaz po vas z našim vozom. Imamo še pred seboj poldrugi dan potovanja, katero pa lahko razvrstimo tako, da ne bo treba potovati po noči, katero lahko prebijemo v poprej pripravljenem stanovanju v nekem trgu. Blagovolite mi, prosim

vas, podati prejemni list prtljage in naš Franjo vam ju prinese v gostilnico.

Na Valdmanovo znamenje je stopil k njemu mlad Bošnjak gibčne rasti, čegar energično lice je delalo na človeka prijeten vtis. Poklonil se je Berti ter spregovoril nekoliko besed v pozdrav, na kar je vzel prejemni list ter se napotil po prtljago.

Berta se je vsedla z Valdmanom v pripravljene koleselj, na čegar kozla je skočil za kočijaža Franjo, na kar so se odpeljali v mesto.

Dobé se ljudje, ki so nam na prvi pogled toliko simpatični, da nas vsaka ura, katero preživimo v njihovi družbi, zbljiža ž njimi bolj, nego meseci in leta pri drugih. Takšna sta bila drug drugemu tudi Berta in Valdman. Ko sta zvečer, poslavlja se, podala si roke, je bilo med njima že sklenjeno prijateljstvo. Obema se je zdelo, da sta si že davna znanca.

Točno o peti uri zjutraj je došel k gostilnici koleselj s spletenim košem, v kateri sta bila vprežena dva bosenska konja. Franjo se je vsedel za kočijaža na kozla,

Berta in Valdman pa na zadnji sedež, in konja sta potegnili.

Bil je vroč dan meseca septembra, toda pot je držala neprestano navkreber, a iz propadov in višin je pihal popotnikom v lice hladni veter. Nova velika cesta je bila izvrstna. Ne gledé na jesenski čas so povsod cvetela mandeljnova drevesa in margarani, mirte in smokve. Stebla tabaka so bila pokrita s plavosivim cvetom, a na skromno obdelanih kosih zemlje, obsejanih s koruzo, se je pričela žetev.

Tuji kraj ponudi dokaj gradiva za razgovor. Skoro vsako četrto ure so popotniki zapazili kaj novega, zanimivega.

«Ali poznate nekoliko narečja, katera tu govore?» je vprašal Berto Valdman.

«Ne», odvrne Berta, «toda jaz hočem napeti vse moči, da se jih naučim. Moj brat govori bosenski jezik in jaz upam najti v njemu vrlega učitelja».

Valdman se je nasmehnil.

«Predavanje jezikov, zdi se mi, je njegova najljubša zabava». In kakor v odgovor na Bertin začudeni pogled, je dostavil: «On tukaj že uči nemški jezik».

«Tako!» začudi se Berta. «Koga pa?»

«V našem trgu je precej imovit trgovec z imenom Radič. Njegova hči Katica je učenka vašega brata. On pravi, da jo uči nemški radi tega, da bi se mogla razgovarjati z vami, toda meni se zdi, da naklonjenost k predavanju jezikov bi se pojavila v njem tudi v tem slučaju, ako bi vi ne hoteli priti semkaj».

Berta se je za minuto zamislila.

«Vi hočete s tem reči, da je moj brat zaljubljen?»

Valdman je pritrjevalno pokimal z glavo ter resno nadaljeval:

«Dà, toda vsa ta historija je nevarna, kakor za njo, tako tudi za vašega brata. Jaz sem slučajno čul nekoliko opazk v tej reči in sedaj vem, kako se Radičeva rodbina, kakor tudi prebivalci v trgu, hudujejo radi tega. Vi mi ne verjamete, s kakšno nestrpljivostjo sem že čakal vašega prihoda. Trdno sem prepričan, da nekoliko vaših besed bo zadoščevalo, da se vaš brat prepriča, kako on spravlja v nevarnost mlado deklico in samega sebe».

«Zahvalim vas za prijateljsko naklonjenost k mojemu bratu», odvrne Berta raz-

burjena. «Jaz storim vse, kar bo v moji moči, ter se hočem nadejati, da položaj še ni tako grozen in da nevarnost mine sama od sebe».

III.

Tam, kjer se cesta, ki drži iz Kalinovke v Ragatico, deli na več panog ter stranski pot drži na Oblaj, je «kan» (gostilnica), tako imenovani, «Gornji kan»; v njem je kamenita kuhinja, skedenj in hlev. Lastnik «kana», Bogomir Stojkovič, živi že mnogo let s svojo rodbino tu popolnoma osamljen.

Raz višavo, na kateri stoji «Gornji kan», se odpira velekrasen razgled po okolici. Dospevši do «kana», postanejo ljudje in živali navadno tako utrujeni, da si morajo počiti in okrepčati si svoje moči, radi česar se jezdec in pešci brez izjeme, trgovci, vojaki, celo berači, tukaj vstavljajo ter se razgovarjajo med seboj. Na tak način prinaša krčma lep dobiček Bogomiru in njegovi rodbini. Radi dobrega zaslužka se je Bogomir tudi lahko pomiril z nevarnostjo življenja v samotni.

Sedaj je imel on dokaj opraviti. Vojaški oddelek pod zapovedništvom poročnika

se je vračal v tabor pod Kalinovko po večdnevnom stikanju za roparji. A med tem so oni bili še včeraj v Rogatici, kjer so se vrhu tega zadovoljili s tem, da so popolnili svojo zalogo živeža kakor zmerom na račun prebivalcev. Čez dve uri po odhodu razbojnikov so dospeli vojaki v vas.

«Ljudje so postali bojazljivi», je dejal poročnik, sedeč na klopici pri vratih v «kanu», srkajoč kavo. «V Rogatici je vsaj dvajset ljudij, sposobnih za brambo, pa tudi ženske dobro streljajo. A med tem oni samo gledajo, kako jih roparji opleniijo. To dela roparje še bolj predrzne!»

«Gospod kapitan! Čemu je upor? Včeraj je bilo tukaj štirinajst razbojnikov, jutri jih vtegne biti štirideset. Ako bi padel le jeden las z njihove glave, pa bi čez nekoliko dnij doletelo vaše prebivalce grozno maščevanje.»

Poročnik na to robato zakolne.

«Kdo je tam ona ženska, ki leze s Kalinovske gore?» vpraša nekoliko pozneje.

«To je bedasta beračica, katero mi imenujemo «zeleno» po barvi njene obleke. Ni še temu davno, kar je jela hoditi tu okrog. Skoro vsaki dan jo vidim na cesti. Ona se

hrani samo s kruhom in vodo ter nikdar ne spi pod streho. Sicer pa nikomur ne stori nič žalega».

Beračica je med tem dospela bliže. Skozi gosto pokrivalo je bilo komaj mogoče razločiti črte njene postave. Šla je močno sključena ter se kazala zelo stara po tem, ker je kar tako vlekla noge. Pri vsem tem ona še vendar ni povsem izgubila močij, kajti popeti se na goro ni tako lahka reč. Šla je mimo »kana«, ne zmeneča se ni za častnika, niti za gospodarja, niti za ob cesti počivajoče vojake.

Ubrala je pot navzdol, pri čemur je samo enkrat sedla. Dospevši skoro povsem v dolino, je krenila na levo ter po krivuljasti stezi jela popenjati se v goro, na kateri je stáro pokopališče bogomilov.

Bogomili — verska sekta, ki je imela v prejšnjem stoletju nenavadno velik upliv na tek bosenske zgodovine — so bili zmes mohamedanstva s kristijanstvom. Nekaj časa je bila ta sekta zelo mogočna, nù, naposled so jo privrženci obeh ver jeli tako preganjati, da je bila kmalu povsem iztrebljena

ter po njej ni ostalo nič drugega nego pokopališče z orjaškimi nagrobnimi kamni.

Domačinom je to zapuščeno pokopališče delalo strah. Toda zelena beračica, očitvidno, ni poznala tega strahu. Drzno je stopila med nagrobne spomenike ter najdši samotni prostor za nekim velikim kamnom in previdno se ozrši naokrog, jela brskati s svojo rujavo koščeno roko po neki razpoki ter izvlekla iz nje majhno črno torbico iz lakiranega usnja.

Takrat se je beračica vsedla tako, da je nihče ni mogel videti ter vzela iz torbice malo zapisno knjižico. Odprši jo, je našla med listi neki zapisek, kateri je pozorno prečitala ter si ga dela na prsi pod obleko. Shranivši knjižico v torbico, jo je spravila nazaj v razpoko nagrobnega kamna. Na to je vzela iz gub svoje široke obleke in dolgega pokrivala, ki jo je pokrival nalik plašču, nekak črn, precej dolg predmet ter se jela vkvarjati ž njim.

.....
Na gori, kjer stoji «kan» (krčma), že ni bilo več nobenega vojaka. Oddelek, odpočivši si, se je napotil v tabor pod Kalinovko.

Bogomir je dolgo zrl za odhajajočo četo, dokler se poslednji vojak ni skrnil za hrbtom gore. Takrat je stopil v kozji hlev, stoječ nekoliko na strani od hiše. Tukaj je bil popolnoma zavarovan pred pogledi prišlecev po cesti. Pa si je del obe roki k ustom ter izpustil rezek krič, ki služi kot znamenje v vseh gorskih krajih.

Na vrhu gore na nasprotni strani ležeče Kalinovke se je pokazala deklica.

Zagledavši jo, se je jel Bogomir kaj čudno kretati. Razprostiral je pred seboj roke, dvigal jih kvišku, delal znamenja z desno roko, pa zopet z levo in naposled, kakor otrpnivši na mestu, stegnil roko proti oni strani, kamor so odšli vojaki.

V odgovor na te tajnostne brzojavne znake se je na nasprotnem vrhu gore začul glasan, radosten krič mladega glasù. Na to je deklica — to je bila Bogomirova hči, ki je pasla na gori njegove ovce in koze — krenila na drugo stran ter glasno zapela pesem.

Kar čuditi se je, kako moč imajo prebivalci Bosne, Hercegovine in Črnogore v pljučih! Ta moč jim dopušča razgovarjati

se z jednega gorskega hriba na drugi v oddaljenosti, katera bi se marsikomu zdela neverojetna. S pomočjo petja ali krika dajejo drug drugemu znamenja, ki se v nekih minutah prenesó na ta način še dalje.

Bogomir, zadovoljen sam s seboj, se je vrnil v svoj «kan». On bi nemara ne bil tako miren, ko bi bil zapazil, kako je zelena be- račica, skrivši se za nagrobni kamen, zasle- dovala njegovo kretanje skozi majhen vo- jaški daljnogled in potem spravila ga pod obleko. Na to je zapustila pokopališče ter se vrnila proti trgu Raglaj.

IV.

Berta je predobro poznala energičen in uporen značaj svojega brata Frica. Radi tega, precej po prihodu, ni mu rekla niti besedice zastran tega, kar jej je bilo znano. Sklenila je počakati, dokler jej on sam ne odkrije svojega srca. Vrh tega je želela iz početka seznaniti se s predmetom Fricove ljubezni.

Ta želja se ji je kmalu izpolnila, kajti Fric je kar gorel nestrpljivosti: seznaniti sestro s Katico. Kar naslednje jutro jo je odvel v Radičevo hišo.

Ko je Berta zagledala Katico, ko je zapazila rudečico na licu deklice, je spoznala, da tudi Katica ljubi njenega brata. Berto je vsa Radičeva rodbina ljubeznivo sprejela, toda posebno naklonjenost je še začutila h Katici. Med njo in Berto je kar prvi dan nastalo čisto rodbinsko sočutje in ko je pri vrnitvi na dom Berta razvidela, kako srečen je njen brat, ko je zapazila, kako kmalu sta se spoprijateljili, ni imela več srea, izreči mu kako svarilno ali grajalno besedo. Dà, ona se je še celo ponašala s tem, da si je njen brat izbral tako čarobno deklico.

Do medsobnega priznanja ljubezni med Katico in Fricem pa še doslej ni prišlo, toda obema je bilo znano, da ljubita in da sta ljubljena. Njen pogled, stiskanje rok, ki sta si jih podajala skrivoma, je govorilo bolje od vsakih besed. Pri vsej gorečnosti svoje narave je Bošnjakinja plaha in zdržljiva celo v odnošajih k ljubemu človeku. Pa tudi Frica je odrival od odločnega priznanja nekaki nemir. Čutil je, da stoji nad propadom ter vleče vanj ob enem s seboj tudi Katico. Sklenil je čim bolj poredkoma zahajati v Radičevo hišo. Njegova

sestra je bila sedaj v Raglaju ter je mogla sprejemati Katico v svojem stanovanju, ne da bi vzbujala s tem splošne pozornosti. Kadar Katica pride k sestri, jo on tam lahko vidi, in prebivalci trga, zlasti še sorodniki Katice, ki so pazno sledili vsak njen korak, ne bodo imeli vzroka delati spletke. Nihče se ne more jeziti radi tega, da sta si deklici prijateljici. Uprav radi tega je on tudi povabil sestro v Raglaj.

Povsem proti njegovi volji pa je prišlo, da je moral drugega dne, ko je Berta bila pri Radičevih, znovič obiskati to hišo, želeč končati dogovor zastran prodaje Radiču pripadajočega zemljišča ob železniškem tiru. Radiča ni bilo doma, žena pa je poprosila gosta, nekoliko počakati, češ, da se mož itak kmalu vrne s polja.

Napotil se je [v gornje nadstropje, v obednico. Tu je našel Katico. Bila je sama.

Fric je stal pri vratih, ki drže na verando. Katica je stala poleg njega ter mu ljubeznivo in nežno zrla v lice.

Kar nakrat pa je v bližini počil strel in kroglja je rezko žvižgaje šinila med mladim parom ter se vpičila v nasprotno

steno nad glasovirom. Katica je glasno zakričala ter planila k svojemu ljubemu.

Fric je v strahu objel gibčno deklico okrog života in želeč jo braniti, jo krepko pritisnil k sreči. Toda čez minuto sta odskočila drug od drugega. Spomnila sta se, da še stojita pri odprtih vratih verande, skozi katera je priletela kroglja. Poslušala sta, če mar njima ne gre nasproti kdo od domačih. Toda strel blizu stanovanja in še celo v stanovanju samem ni nič kaj izvenrednega v Bosni, kjer vsak nosi orožje, in kjer se skoro vsaki dan pripeti, da ga tudi rabijo.

Nekaj časa sta zaljubljenca molče stala drug drugemu nasproti. Potem je Fric stopil k prevzeti deklici ter jej dejal, potegnivši jo k sebi :

«Da te ljubim, ti je znano, toda nevarnost, katero sem ti nakopal, je velika. Ravnokar sem prejel prvo svarilo. Povej, Katica ali se bojiš nevarnosti?»

«Ne!» odvrne strastno ona. «Umreti za tebe je sreča, a živeti brez tebe — muka».

Na stopnjicah so se začuli koraki in vstopil je Radič. Katica se je skrila. Trgovec se je dogovoril s Fricem zastran zemljišča

in čez pol ure je Fric odšel ter ni videl več Katice. Na poti proti domu se je prepričal, da se katastrofi ne odtegne.

V pisarni je našel na svoji mizici pis-mice, zloženo na tri vogle in zapečaćeno od jedne strani z mlincem. «Zemljemercu Lind-nerju», se je glasil naslov po nemški.

Fric je začuden vrtel pisemce. Kolikor mu je bilo znano, sta v vsem trgu znala pisati nemški samo Valdman in Berta. Toda nobeden izmed nju ni imel vzroka občevati ž njim pismeno. Pa tudi pisava ni bila po-dobna njeni pisavi. Z nekim nemišrom je odpečatil pismo. Tam je stalo sledeče:

«Odsle ne hodite brez revolverja, pa tudi sami ne hodite. Za noben denar ne pustite sestre brez spremljevalca».

To je bilo vse. Poprej bi se bil Fric bržkone nasmehnil v odgovor na tako sva-rilo, toda ravnokar prebiti napad ga je pre-pričevalno opominjal, da živi v kraju, kjer se človeško življenje ceni zelo malo.

V.

Stari Radič je bil močno razjarjen. Sedel je v svoji čumnati s svojim svakom

Dragotinom, ki je ravnokar končal daljši govor ter sedaj čakal od Radiča odgovora.

Radič je dovolj dolgo omahoval. Naposled reče :

«To je moje najljubše dete, svak. Jaz ne morem dopustiti, da bi mu kdo delal nasilje. Oče sem ter čutim kot oče».

«Kako bedaste so tvoje misli», odvrne Dragotin. «Kdo jej neki želi kaj hudega. Mi hočemo samo ločiti jo od švaba. Ali mar hočeš, da pride tvoja hči ob dobro ime radi tega mlekozobneža ? »

«Saj on ne zahaja več v našo hišo.»

«Tem huje. Sedaj pa Katica hodi k švabovi sestri, da se že vsa vas pohujšuje nad tem».

«Kdo sme reči kaj slabega o moji hčerki ? » se razjari Radič.

«Kdo, kdo ? Mi vsi. Kajpada, v oči ti tega nihče ne reče, ker te spoštujejo. Toda poslušaj, kaj govoré ljudje. Ti moraš napraviti red v hiši, drugače pade sramota na vso rodbino».

«Ako pa se on oženi ž njo ? To je spoštovan, pošten človek. Jaz sem že dokaj občeval ž njim».

Dragotin ga strmeče pogleda.

«Ti si bržkone prišel ob pamet? Nemara bi dal svojo hčer tujcu, neverniku?»

«On je kristijan».

«Toda ne pravoslaven in mi nočemo tujcev. V imenu vseh starišev, ki so se zbrali včeraj pri meni, ti najavim, da mora biti temu konec, ali pa mi storimo to, kar smo dolžni storiti. On umre in ž njim vred tudi Katica. Bolje je, da imate mrliča v hiši, nego nesrečnico, ki je osramotila sebe in nas vse. To je moja poslednja beseda, Radič. Ti si me prisilil, ti groziti, toda jaz ti govorim v imenu vseh roditeljev. Dvanajst moških se je včeraj v moji hiši zarotilo pred križem, da nočejo dalje trpeti sramote. Katica mora oditi in se več ne sme vrniti semkaj. Najbolje pa je, jo omožiti; takrat se napravi konec vsem spletkam».

«Nu, saj je to moja hči, o čije usodi ste sklepali», odvrne mračno Radič.

«Istina, ako bi ne vedel, kdo si ti, pa bi težko verjel, da si ti Bošnjak. Mar mi nismo jedna sama rodbina; mar ti in tvoja hči ne pripadata k njej ter ni vsakdo izmed nas dolžan braniti drugega do poslednje

kaplje krvi? Ti si se že skoro sam povsem pošvabil; že davno vidimo to. Čuvaj se, Radič!»

Radič je molčal. On je dobro razumel Dragotinovo grožnjo. V vrsti z običajem, ki nalaga vsej rodbini, maščevati se za nasilno smrt jednega njenega člana, je v Bosni tudi rodbinski krvavi sôd, kateri brez vsakih okoliščin obsojuje nedostojne člene rodbine k smrti. Na stotine tragedij se je že odigralo v rodbinah, ako je kdo, bodisi moški ali ženska, odstopil od večnih tradicij ter hotel iti po svojih potih. Strel izza preže, sunec s kindžalom — to so neobhodne posledice krvavega sôda. Ubijalca je težavno najti, kajti rodbina ga skriva na vse mogoče načine.

Pomolčavši nekoliko, vpraša Radič :

«Nù, kaj mi je storiti?»

«Katica mora oditi, dokler se ne odstrani švab. Radi tega, ker je on rešil tvojega otroka, hočemo mi iz početka uplivati nanj z dobrim. Ako pa tega noče, pa naj sam sebi pripiše slabe posledice. Katico pa je na vsak način treba omožiti in kolikor le

mogoče urno. Mi smo sklenili nasvetovati ti, da jo daš za ženo Jačimu Radoslavu».

«Jačimu?» vpraša osupel Radič. «Harambašu *)?»

«Jelo mu je že presedati razbojniško življenje. Pridelal pa si je tudi že toliko, da si je kupil na oni strani meje, v Srbiji, hišo in zemljišče. On je sedaj premožen človek, in kar je še važnejše, on je član naše rodbine».

«Jaz hočem premisliti to reč», reče Radič, ki je hotel očitvidno pridobiti časa.

«Nù, saj te ne preganjamo; čas imaš, premisliti to reč. Za to pa vendar v imenu vse rodbine ne odjenjam od tega, da Katico daš od hiše. Pokliči jo ter jej reči, da je njena teta v Kalinovski nevarno zbolela ter jo hoče imeti brez odloga pri sebi. Potoma jo jaz zavedem k Bogomiru. V njegovem «kanu» je nihče ne najde. Bogomir je naš človek; on je tovariš in prijatelj Jačimov. Tam bo v dobrih rokah in noben las jej ne pade z glave».

«Prisezi mi na križ, Dragotin, da se jej tam ne pripeti nič žalega».

*) Načelniku razbojniške tolpe.

«Prisežem», odvrne Dragotin, izvlekši izza pasa majhen križec. «Njej se ne zgodi ničesar, samo ako bo pametna. Sicer pa, ako bi nameravala bežati, bomo primorani, jo zvezati».

«Nù, meni vendar dovolite obiskovati svojo hčer?» vpraša Radič.

Dragutin se nasmehne; očetovska ljubezen se mu je zdela že preotročja.

«To se razume», odgovori, «ako ničesar ne storiš nasprotnega sklepu rodbine. A sedaj pokliči Katico. Ukaži jej vzeti s seboj toliko prtljage, kolikor je bo potrebovala za čas daljšega prebivanja pri teti».

Pol ure poznej je Dragotin jezdil s Katico po gorski poti, ki drži v Kalinovko. Treba je bilo hiteti, da še dospeta v Kalinovko do noči. Katica je po moško sedela na konju in njene drobne nožice, kukajoče izpod širokih pisanih hlač, so se skoro zgubile v velikih stremenih. Bila je dobra jezdkinja in je lahko dohajala spremljevalca s svojim majhnim, bosenskim konjem.

Jahalca nista srečala na poti žive duše. Samo blizo starega pokopališča bogomilov sta videla spati na zemlji zeleno beračico.

Bogomir je stal pred «kanom», čakajoč na Katico in njenega spremljevalca. Že dolgo poprej ju je bil zapazil z višave, in ko sta se mu približala, ju je pozdravil z veselim klicem.

«Tukaj skočiva raz konje ter se za minuto pomudiva pri Bogomiru, reče Dragotin Katici. «Ti lahko pogovoriš kaj z njegovo ženo, jaz pa imam ž njim opravek».

Jedno uro poznej je Dragotin odhajal dalje po poti v Kalinovko, vodeč za uzdo s seboj osedlanega Katičinega konja, a brez mlade deklice. Na poti je došel zeleno be-račico, ki je s težavo korakala tudi v Ka-linovko

Pred hišo, v kateri se je nahajala pi-sarna in stanovanje železniškega inženirja, je obstal jezdec na konju. Bil je to visok, krepak človek v črnogorski obleki. Črne hlače so mu segale do kolen, rudeč brezro-kavnik, sličen oprsniku, je bil spredaj tako izšivan z zlatom, da mu je lahko služil za oklep ; pod njim je imel na sebi zelen svil-nat jopič in na glavi nizko črno kapico brez okrilja. Noge ni imel zavite v prižasto sukno

kakor domačini, marveč je imel na njih močne škornje.

Privezal je svojega konja k vratom ter stopil na dvorišče. Prvi, katerega je srečal, je bil Franjo, prišedši v tem trenutku iz Lindnerjeve pisarne.

«Ali morem videti inženirja Lindnerja?» vpraša Črnogorec.

«On je doma», odvrne Franjo. «Ako ga hočete videti, naznanite mi svoje ime in jaz vas oglasim».

«Recite mu, da sem prišel, se dogovoriti zastran delavcev, katere potrebujejo pri železnici; poslali so me ravnatelji iz Sarajeva».

Franjo je odšel v hišo in čez nekoliko minut je prišel povedat Črnogorceu, da ga inženir pričakuje.

Visokorastli Črnogorec je kmalu stal pred inženirjem. Počakal je, dokler se Franjo ni izgubil iz sobe, na to pa je tiho rekel nemški:

«Ja sem kapitan »štrafunov« in pišem se Völfing. Jaz moram stopiti z vami v tajni razgovor. Tukaj naju nihče ne sliši?»

«Ne, kapitan, zlasti ako bova govorila tiho».

Na večer so Berta, Valdman in Fric sedeli na verandi. Fric je bil močno zamišljen.

«Vi pojdite jutri rano k Radiču ter ga vprašate, ali vam ne more dati v najem one prazne hiše, ki stoji v jedni vrsti z njegovim stanovanjem», reče on Valdmanu. «Potrebujemo jo za stanovanje tridesetih delavcev pri železnici. Ravnateljstvo je povabilo slavonske delavce, ki pa so že v Sarajevu. Dasiravno mi ne moremo začeti dela pred dvema tednoma, vendar ljudij ne moremo pustiti v Sarajevu, kjer jih živež in stanovanje preveč stane».

«Jaz se popolnoma strinjam z vami, gospod Lindner», odvrne Valdman. «Koliko mu naj obljubim za hišo?»

«Ponudite Radiču deset goldinarjev na mesec. Po tukajšnji ceni je to že veliko. Vprašajte ga tudi, ali more dati kaj sena za postelje. Kakor mi je povedal podjetnik Črnogorec, ki je bil danes pri meni, imajo sicer delavci odeje, toda Slavonci niso navajeni kakor Bošnjaki spati na golih tleh, ali na kamenju. Potrudite se, da bomo jutri mogli skleniti pogodbo, ker pojutršnjem že

dospejo delavci. Živež delavcev pa nas ne skrbi; zanj hoče skrbeti podjetnik».

Fric je umolknil; pa tudi ostalim se ni ljubilo nadaljevati razgovor. Fric je očitvidno še imel nekaj na sreč.

«Draga Berta!» je dejal, ne gledaje na sestro, «meni bi bilo močno ljubo, ko bi za nekoliko dnij odšla od tod».

Berta in Valdman ga začudeno pogledata.

«Jaz moram za nekoliko dnij oditi v Sarajevo», nadaljuje Fric. «Gospod Valdman začne te dni meriti drugi breg Neretve, radi česar se bo moral preseliti bliže k delu. Na tak način bi ti morala ostati popolnoma sama doma. Nameraval sem nastaniti te pri Radičevih, toda Katica je odšla k teti, ki je v Kalinovki nevarno zbolela. Znano ti je, da se za jedno miljo od tod nahaja žandarmska kosarna. Tam lahko najdeš stanovanje za nekoliko dnij pri ženi kapetana, s katerim sva si dobra znanca. Ti njima nikakor ne boš nadležna; nasprotno moja znanca bo kaj vesela, ako bo mogla preživeti nekoliko dnij v tvoji družbi. Ona mi je še pred nadavnim rekla, da bi brez odloga prišla k nam, ko bi ne imela drobnih

otrok, katerih ne more pustiti samih. Zdi se mi, da jutri že ti lahko odideš. Naročil sem že konja s sedlom v podobi stola, pa tudi sprevodnika in jednega praznega konja, na katerega naložiš svoje reči».

Po teh besedah, ki jih je Fric s kratkimi prestavki izrekel, je on vstal ter nepričakovano dejal:

«Jaz moram še enkrat iti v pisarno, da napišem poročilo v Sarajevo».

In odšel je tako urno, da Berta ni mogla ničesar odgovoriti.

VI.

Katica se ni malo začudila, ko so jo v «kanu» odpeljali v sobano, kjer ni bilo Bogomirove žene niti otrok.

Dragotin in Bogomir sta se pomenila o nečem na dvorišču; potem sta stopila v sobano ter odpeljala Katico čez dvorišče k posebnemu poslopju, v katerem so svoje dni shranjevali koruzo in posušene češplje. V gornjem stanovanju skednja, ki je imel namesto oken le ozke špranje v steni, tesno pod krovom, so se vstavili.

«Kje je teta?» je vprašala Katica, nerazumevajoča, čemu sta jo pripeljala v to čumnato.

«Ona noče videti ničvrednice, ki se je izneverila svojim starišem, svojemu národu in svoji veri. Vsa rodbina je sklenila, da si morala priti semkaj, kjer tudi ostaneš dotlej, dokler se ne poboljšaš. Samo jedno sredstvo je, s katerim se da omiti sramota, s katero si ti pokrila vso našo rodbino, in sicer to — da postaneš soproga Jačima Radoslava; on te hoče imeti za ženo. Ako si pripravljena, ga vzeti, postaneš prosta in svatba se izvrši brez odloga. Ne poskušaj se upirati, kajti proti tebi je vsa rodbina in mi Bošnjaki. Ako ne privoliš, pa ti čez tri dni prinesejo glavo onega-švaba, s katerim si hotela bežati. Lahko pa ga rešiš, ako se udaš volji svoje rodbine. Prišežem ti na križ in vse svetnike, da mi ostanemo mož-beseda. Ne misli si, da boš mogla bežati, ali da ti od kod dojde pomoč. Ako bi kričala, ti to ne bo nič pomagalo, k večjemu k temu, da ti zvežejo roke in noge ter ti zamašé usta s kincem. Sedaj, ko boš imela čas, lahko podrobneje premisliš to reč».

Možakarja sta odšla ter zaprla od zunaj vrata z železnim zapahom. Katica je ostala sama. Sedla je na preprogo, razprostrto v kotu čumnate ter jela premišljevati. Dovolj dobro so jej bile znane šege njenih deželanov, da bi bila še dvomila o tem, da besede, ki jih je izrekel Bogomir, so le prazna grožnja. V silni notranji borbi je prebdela vso noč.

Drugi dan, ko je Bogomir vstal pri vratih «kana» ter po svoji navadi ogledoval okolico, se je prikazala na poti zelena beračica, očitvidno namenjena v Rogatico. Dan je bil vroč in ona je le s težavo predstavljala noge.

Beračica je prihajala zmerom bliže in bliže. Bolj kō se je bližala, tem bolj so jej noge odpovedovale službo. Naposled pred samimi vratmi «kana» pa se je spodtaknila ter padla na tla. Bogomir je hotel dvigniti starko, toda spomnil se je, da se moški ne sme dotakniti Mohamedanke; za to je poklical iz hiše ženo, ki je urno pritekla na njegov klic.

«Pomagaj vstati beračici. Ona je popolnoma onemagala od vročine».

Bogomirova žena je priskočila ležeči na pomoč ter jo dvignila.

«Vode!» je dejala beračica izpod svojega pokrivala in žimaste krinke.

«Ona hoče piti», je dejala Bogomirova žena možu, «radi tega mora sneti pokrivalo. Jaz jo povedem v hišo».

Bošnjacka je prišla beračico okrog pasu in tako sta s težavo odšli v sobo. Tu se je vsedla v temni kot za durmi ter v debelih požirkih izpila podano jej vodo, pri čemur je le nekoliko dvignila pokrivalo. Potem zahvalivši se s hripavim glasom, je jela izgovarjati neke nevezane besede, iz katerih je Bogomirova žena izvedela, da si beračica hoče počiti. Dobra žena je hotela napraviti beračici ležišče v hiši, toda ta je odločno odkimala z glavo ter odšla na dvorišče. Tukaj pri zadnji steni je stala koliba, pod katero je bila spravljena koruzina slama in seno. Beračica je splezala na seno ter kmalu trdno zaspala. Ko se je zvečer Bogomir odpravljal k počitku, in je pogledal pod kolibo, je ona še tam ležala. Bošnjak je zaprl vrata na zapah ter odšel v svojo sobano.

Prišedši v jutro navzdol, je našel be-
račico še na tem mestu. Ona že več ni spala,
marveč, zagledavši ga, spregovorila neko-
liko krat: «Hvala! Hvala!» ter odšla. Bogomir
je še zakričal za njo, če mar noče kaj
pojesti, toda ona je odkimala z glavo ter
šla dalje.

.....

Ko se je zaprta Katica drugo jutro po
kratkem snu prebudila, je našla v svoji
postelji preganen listek papirja. Radovedno
ga je pobrala ter prečitala sledeče srbski
pisane besede: «Storite vse, kar od vas
zahtevajo. Vaši prijatelji skrbé za vas,
Lindner se nahaja na varnem. Ne bojte se
ničesar, vse se izteče dobro».

Kako je prišel ta papir v čumnato
jetnice? Po noči nihče ni vstopil va-njo,
sicer bi ga bila Katica, ki se je večkrat
zbudila, gotovo slišala. Oj, resnica, enkrat
okolo polunoči je začula šum papirja. Ali
pa je bil to ta papir, ki je sedaj ležal poleg
nje, ali pa je le šumel veter po strehi? Ali
je došla ta novica zares od njenih tajnih
prijateljev, ali pa je bila to samo zvijača
njenih sorodnikov? Toda izmed njih nikdo

ni znal pisati; dà, nobenemu njih bi še ne prišlo v glavo, pomirjati jo gledé usode Lindnerjeve. Samo z grožnjo, da ga ubijejo, so jo mogli prisiliti, da bi privolila v njih željo.

Po dolgem premišljevanju je Katica sklenila ubogati svoje tajne prijatelje in ko se je prikazal Bogomir, prinesši jej jed, mu je ona s solzami naznanila, da se uda želji svojih sorodnikov.

Bogomir jo je pohvalil za ta sklep ter jej dejal, da mora prebiti pri njem še do naslednjega jutra, ko pridejo sorodniki po njo. Pripeljal je k njej svojo ženo, s katero sta se še le sedaj prvič pozdravili, kajti že drugi dan bo morala očitvidno zapustiti njihovo hišo ter se vrniti v očetov dom

Ko je Katica v spremstvu Bogomira, Dragotina in nekoliko drugih sorodnikov se vrnila iz »kana«, je naznanila očetu svoj sklep, da hoče vzeti nepoznanega jej ženina. To hčerino privoljenje je odstranilo vsak Radičev sum in tudi on je privolil v to ženitev.

Bodoči zet je dospel na noč v njegovo hišo in tu v navzočnosti moških udov rodbine, brez Katice in celo brez matere, so se dogovorili zastran svatbe, dote in prihodnjega

skupnega življenja mladega para na oni strani meje, na srbski zemlji. Treba pa je bilo hiteti, kajti poroka je bila odložena že čez jeden teden. Sklenili so jo praznovati po domači šegi kaj slovesno in Jačim je zmagoslavno pripovedoval, kaj vse name-rava storiti, da prekani žandarme in vojake. Rekel je, da hoče raztrositi lažnjivo novico o napadu razbojnikov na jedno sosednjo vas, oddaljeno za več milj od tod, kar žandarme napoti tjekaj v polnem številu. Jačim hoče priti na svatbo z vsemi svojimi tovariši ter se na noč že vrniti z mlado ženo na srbsko zemljo.

Katico je močno pretresla novica, da se ima svatba izvršiti tako kmalu. Precej po svoji vrnitvi v očetovsko hišo je izvedela, da so Lindner, njegova sestra in Valdman odšli iz trga in da se vrnejo še le čez jeden teden. Toda to bo že po njeni svatbi, ako se dotlej ne vmešajo v to zadevo njeni prijatelji

Iz Lindnerjeve hiše je Katica podedovala sedaj zeleno beračico. Starka, ako ni kam zašla, je neprestano tičala na Radičevem dvorišču, kjer so jej radi dajali jesti, a to

tem bolj, kjer je bila zadovoljna z malim ter nikomur ni delala nadlege.

Da še ni izgubljeno vsako upanje, je Katica spoznala iz tega, ker je sedaj našla doma v čumnati listke papirja, na katerih je stalo : «Bodi hrabra, tvoji prijatelji čujejo!» Ali pa : «Lindner je na varnem ; ti se združiš ž njim».

V hiši na Katico niso obračali mnogo pozornosti. Mati je imela polne roke dela, ker je bilo treba toliko pripraviti za svatbo, na katero so pričakovali vsaj sto gostov. Pa tudi Radič je le malo kedaj bil doma. Odšel je kupovat, kar je bilo potrebno za svatbo, ali za hrano dospevših slavonskih delavcev, katerih preživljenje je povsem prevzel ná-se. Stanovali so v prazni hiši, stoječi v jedni vrsti z njegovo. Bili so tihi, mirni ljudje, ki so brez hrupa prišli s svojim orodjem v vas ter niso prav nič občevali s prebivalci. Samo podjetnik, ki jih je bil pripeljal, je zašel nekekrati k Radiču na razgovor ter je še sedaj pa sedaj zašel v vaško krčmo na kupico mostarskega vina. Včasih pa ga niti ni bilo v vasi, ker je odšel, kakor je bil rekel, obiskat še druge

delavce, ki so bili nastanjeni po raznih krajih. Med tem se je približal dan svatbe.

VII.

Odpravivši Berto k ženi žandarmskega častnika v kasarno, se je Fric, spremljan od Franja, preselil v tabor avstrijskih vojakov pod Kalinovko ter prenesel tjekaj svojo pisarno.

Dela je imel toliko, da mu ni ostajalo časa, vkvarjati se s svojimi zadevami. Samo zvečer, ko se je podal k počitku, je mogel mirno misliti na Katico. Mislil je, da se ona nahaja v Kalinovki pri svojih sorodnikih ter bil vesel, da je tako blizu njega. Upal je tudi, da se kje iznenadoma srečata. Iti k njej — mu ni bilo mogoče, pisati jej pa tudi ne. Toda v malem trgu se itak lahko snideta.

Preoblečen kapetan štrafunov Völfing mu je naznanil, da je nastanil trideset štrafunov v obleki železniških delavcev v Raglaju, v prazni Radičevi hiši. Ker pa se je nadejati, da trčijo skupaj z razbojniki, za to je bolje oddaljiti iz vasi za bodoči teden sestro in

Valdmana, ker se ne vé, koga vtegne doleteti besna kroglja!

Drugi dan bivanja v taboru, proti večeru, je v stanovanje inženirja prišel Franjo z naznanilom, da je došel gospodar onih delavcev ter da želi govoriti ž njim.

Na povabilo inženirja je vstopil kapetan Völfing v obleki Črnogorca ter podal Lindnerju roko.

«Čestitam vam!» je dejal.

«Radi česa?» vpraša začuden Lindner.

«Da ste srečno dospeli semkaj, kajti vaše življenje je viselo na lasu».

«Ni mogoče! Kaj se mi je moglo pripetiti na poti? Zares, enkrat so v Raglaju že streljali po meni. . . . »

«Dà, in za to se imate zahvaliti vašemu služabniku Franju. On je strelal po vas, ko ste vi bili v Radičevi hiši. Jeden od naših zaupljivih ljudi je takrat razdril njegov načrt».

«Kaj vi govorite? Franjo, katerega sem smatral za najbolj zvestega in najbolj vdanega služabnika!»

Völfing se nasmehne.

«Vi še ne poznate dobro Bošnjaka. Kadar se on dela posebno naklonjen, takrat je najbolj treba, se ga čuvati.

Pokorščina in udanost ne tiči v značaju Bošnjaka; nasprotno pa je on že po naravi ponosen in ošaben. Kadar se on prizadeva biti pohleven, takrat dene ná-se krinko. Vrhu tega pa sedaj, ko ste vi v taboru, Franjo ničesar ne more storiti zoper vas, ker je tudi vzrok njegovega sovraštva do vas odstranjen s soglasjem Katice, ki hoče vzeti od sorodnikov jej izbranega človeka»

«To se ne zgodi!» zakliče z nejevoljo Fric.

«Še za trenutek me poslušajte, gospod Lindner», odvrne Völfing. «Svatba se ima izvršiti v četrtek, toda pomirite se, prosim vas. Mi se okoristimo s to zadevo radi naših - osebnih namenov in verjemite mi, da se čez nekoliko dnij, po mojem prepričanju, vsa reč zavrti tako, da se vam ponudi prilika prositi mirno očeta Radiča za Katičino roko. Naši «štrafunj» v Raglaju vjamejo vso razbojniško gnezdo. Toda jaz zahtevam od vas, da se podvržete vsem mojim naredbam, da niti z jedno besedico ne izbleknete tega, kar

sem vam povedal, kajti v nasprotnem slučaju ne izpostavite v nevarnost samo svojega življenja, marveč tudi življenje mlade deklice in vseh mojih podložnih».

«Obljubujem vam, ukloniti se vašim naredbam ter molčati, ako mi obljubite, da bo Katica rešena navezanega jej ženina».

«Obljubim vam to. A sedaj — molk. Razodel sem vam svoj načrt radi tega, ker se bojim, da bi od druge strani ne izvedeli za to svatbo ter z nepravčasno vrnitvijo v Raglaj ne razdrli vseh mojih načrtov — in ne pripravili Katice: pojesti svojo besedo, katera si sedaj misli, da dela to z vašim soglasjem».

Na to je kapitan Vålfing povedal s kratkimi besedami Lindnerju o domači ječi Katice pri njenih sorodnikih ter nasmehnivši se, dostavil:

«Na dan svatbe dospeta v Raglaj, kot spremljevalci in gostje, dve veliki tolpi razbojnikov, ki nam nagajajo že čez jedno leto. Jaz vlovim vso pošteno družbo in odlični ženini se ne poroči s Katico, marveč z «vrvarjevo hčerjo».

VIII.

Na griču pri «kanu» se je razmestila k počitku čudna karavana. Bili so to ljudje pešci in jezdec, kakih trideset glav po številu. Vsi so bili Mohamedanje, kakor so to kazale njihovi turbani, rudeči fesi in prižasti pasovi. Imeli so s seboj mnogo tovornih konj; na dveh so ležale nosilnice, na katerih je počival dolg, prevezan zavoj, pokrit z zelenim suknom.

Bogomir, od daleč zagledavši karavano, je dobro poznal, kaj to pomeni, zlasti ker so spredaj nesli majhem zelen prapor. Ta je naznačeval, da z zelenim suknom pokrit zavoj, gugajoč se med dvema tovornima konjema, obsega v sebi vernega Mohamedanca, ki je na smrtni postelji naročil, da hoče biti pokopan v Meki.

Bogomir je izvedel, da se v zavoju nahaja truplo nekega bogatega trgovca — Mohamedana iz Spodnje Tuzle. Truplo mora biti odnešeno v Kotor na parobrod, od koder se odpelje na vzhod.

Mohamedanci so popili kavo ter si za urico časa počili. Ko so hoteli odriniti dalje,

jim Bogomir naznani, da hoče iti ž njimi v Raglaj, kjer se bo ta dan praznovala bogata svatba. Načelnik karavane je v to rodostno privolil, a to tem bolj, ker mu je bil kraj le malo znan. Ker pa se noče srečati s svati, za to hoče karavana obiti vas in Bogomir jej obljubi pokazati jej najkrajši pot.

.....
Radi bližajoče se svatbe je bilo vse prebivalstvo v Raglaju močno razburjeno. Podobni slučajji vzbujajo vsikdar splošno radovednost.

Katica je že od jutra hodila v venecu ter pričakovala ženina, ki bi imel priti opoludne. Mislili so, da svatje z ženinom pridejo najpoprej v Radičevo hišo po nevesto, za katero je bil pripravljen konj z bogato ozalšanim sedlom. Na to se izvrši poroka v cerkvi, nahajajoči se na drugem koncu vasi; odtod se imajo svatje z mladim parom vrniti v Radičevo hišo in po košati gostiji, proti večeru, odide mladi par iz vasi, spremljan od tovarišev in svatov.

Franjo se je podal od Lindnerja v Raglaj ter že zarano v jutro bil blizu žandarmske kosarne. Skrivši se v grmičje, je jel

pozorno gledati naokrog. Okolo devete ure je videl, kako je stopil iz kosarne dovolj številen oddelek žandarmov, ki se je napolnil proti vzhodu. V kosarni so ostali neobhodno potrebni čuvaji.

Tako se je posrečila razbojnikom njih zvijača. Žandarmi so verjeli izmišljeni Dragotinovi novici ter odšli v oddaljen trg, kateri bi imeli današnji dan napasti razbojniki.

Franjo je stekel v Raglaj ter s smehom najavil, da so bedasti švabi odšli. Na to sta Dragotin in Franjo zasedla konje ter se podala svatom naproti, da bi naznanila ženinu in tovarišem, da jim pojde vse po sreči. Ne gledé na to pa so bili še pri vходу v vas postavljeni stražarji, ki bi imeli opozoriti razbojnike, ako bi zapazili kaj sumljivega. Razbojnikov bilo je štirideset. Vsi so jezdili na konjih ter bili izvrstno oboroženi. Za vspešen spopad z njimi bilo bi treba pravejšnjega oddelka žandarmov ali vojakov, katerega pa bi takoj zapazili, ko bi se bližal. Na tak način so bili udeležniki svatbene slavnosti mirni in brez skrbi.

Za kak kilometer daljave od vasi sta Dragotin in Franjo naletela na tolpo, ki je

hotela biti navzoča na svatbi svojega načelnika. Bogata njih obleka, ki so jo imeli na sebi, jima je kar jemala pogled. Obleko in pasove so imeli izgotovljeno iz tanjkega sukna in najboljše svile, nagrabljene o raznih prilikah. Ni manjkalo tudi zlatih in srebrnih vezenj in dragocenega kamenja. Držaji orožja so jim bili bogato okovani z zlatom.

Pred tolpo je jezdaril Jačim, krepak in gibčen Bošnjak, star trideset let, z dovolj simpatičnim licem, toda nekoliko popačenim z dvema brazgotinama.

Pred vasjo se je tolpa vstavila. Franjo in Dragotin sta zdirjala v vas pogledat, je li vse v redu. Prvi človek, katerega sta srečala, je bil Bogomir, ki jima je naznanil, da pogrebna procesija Mohamedancev, ne hoteča srečati se s svati, gre sedaj po stranskem potu okrog vasi. Da se procesija bliža, so povedali že poprej stražniki, toda Bogomir je pojasnil to reč ter pomiril goste.

Pri vhodu v vas so čakali svate godci na konjih z velikimi bobni, katere so isto tako imeli na konjih. Godci so ubrali pot spredaj, Bogomir in Dragotin na obeh straneh

ženina, Franjo pa je zdirjal naprej v Radičevo hišo. Ženinovi tovariši so streljali v zrak, peli in kričali in sredi trušča in šuma so svatje stopali v vas.

Radičeva hiša se je nahajala skoro sredi vasi. Pot tjekaj je držala nekaj časa po obrežju Neretve, ki pa je bilo na jednom mestu močno vdrto. Nasprotni breg je bil precej strm.

Streljanje, krik in petje niti za trenutek ni prenehalo, radi tega nihče od svatov ni zapazil, kako je pred sprevedom, prišedšim ravnokar iz jarka, zrastle kakor iz zemlje trideset «štrafunov» v črni obleki in z žoltim trakom na levi roki, ki so pravilno držali pripravljeno orožje. Oddelku je načeloval Völfing.

«Vdajte se!» je zaklical poveljnik v obleki Črnogorca, na čegar levi roki je bilo tudi moči videti črno-žolti trak.

«Sprevod je obstal, toda nihče ni hotel vbogati poveljnika «štrafunov».

«Stopite s konj. Odložite orožje!» vkaže jim še enkrat.

Dragotin izvleče izza pasa samokres ter vstrelj v «štrafune». V tem trenutku pa

tudi Völfing zapove: «Sprožite!» na kar se oglasi strel, jeden, drugi i tretji.

Nekoliko razbojnikov je palo s konj, ki so se divje zaleteli na stran. Še le takrat so oni na sredi in zadi v sprevedu zapazili, kakošna nevarnost jim preti od spredaj, ter zbežali nazaj. Že so si mislili, da so se nahajali na varnem, kar jim oni pogrebci zagradijo pot ter jih z žoltimi pasovi na levici pozdravijo s točo krogelj.

Naslednji četrt ure se je kazal v vasi grozen prizor. Prebivalci so se v strahu poskrili po hišah, streljanje ni niti za minuto utihnilo, a ljudje in konji so padali. Bil je vroč boj. Razbojniki so se v obupu junaško branili. Samo trem so je posrečilo ubežati; ti so popustili konje ter se zmuznili čez dvorišča pri hišah na polje. Ostali so deloma popadali na mestu, ali pa so težko ranjeni prišli v roke «štrafunom».

.

Ko je Katica začula v daljavi gluh odmev bobnov, naznanjajočih ženinov prihod, jo je prešenil strah, ki se je poslej spremenil v obup.

Hej, kje so ti tajni prijatelji, ki so jej hoteli pomagati? Takoj pride sovražni ženin, popelje jo v crkev in čez jedno uro bo ona Jačimova žena.

«Prepozno, prepozno!» si je mislila ter obupno vila roke.

Nakrat pa vnide v sobo zelena beračica.

«Le pogum, kmalu bodeš svobodna!» Katica je začudena zrla beračico. V tem hipu se na ulici jame razlegati krič: «Izdajstvo! Izdajstvo! Štrafuni so v vasi!» In zares je bilo slišati, kako je dirjala četa vojakov. Ko je Katica skočila k oknu, je videla iti mimo z urnimi koraki trideset železniških delavcev z orožjem v roki. Po žoltem traku jih je takoj spoznala.

Duri so se odprle in v sobo je pritekel Franjo.

«Izdajstvo, izdajstvo!» je zakričal še enkrat.

Pogled mu obstane na zeleni beračici; z jeznim kričem plane k njej.

«Ti si izdajalka. Jaz te imam že dolgo na sumu!»

Strgal je z beračice krinko ter se prestrašen umaknil nazaj. Pred seboj je imel lice brez nosa, s krvjo zalitimi očmi in brez ušes.

Pri pogledu na to odurno lice je Katica glasno zakričala, a v tem hipu pa je tudi na ulici zagromel strel. Poslednji je zdramil Franja

iz odrevenelosti, izvlekel je iza pasa handžar (nož) te se zaletel k mladi deklici s klicem:

«Tudi ti si izdajalka. Dogovorjena si s švabi. Tam ubijajo naše! Umri nesrečnica!»

Njegov handžar se je zabliskal nad glavo Katicice, toda ni padel. Zelena beračica je izvlekla izpod obleke revolver in Franjo se je vstreljen zgrudil uprav v tem trenutku, ko je prestrašen Radič planil v hčerino sobo. Na ulici še ni prenehal strel, slišal se je krik, stok in prokletje ranjenih . . .

«Kaj se je pripetilo?» je vprašal z grozo Radič.

«Evo, ta je dobil svoje plačilo!» je dejala s hripavim glasom zelena beračica, pokazavši na Franja. «On je hotel umoriti vašo hčer, a to danes ne prvokrat. Že enkrat je strelal po njej, ko je stala z inženirjem tam pri vratih. Jaz sam ga videl».

«Kdo si ti?» vpraša Radič, objemši trepetajočo Katico.

«Jaz sem avstrijski desetnik Pražak. Ljubil sem neko deklico Bošnjačko, isto tako zalo, kakor je Katica. Ko pa sem bil enkrat v hiši svoje drage, so prišli njeni bratje ter jo ubili pred mojimi očmi. Meni so odrezali nos in ušesi ter me pustili brez zavestnega v krvi. Ko sem se zopet zavedel, sem se zarotil, da se hočem maščevati nad bosenskimi razbojniki. Stopil sem v službo štrafurov ter hodil naokrog v obleki mohamedanske

beračice. Današnje ugonobljenje krdela razbojnikov je — delo mojih rok».

Na ulici je boj pojemał, strele so postajale redkejše.

Pražak nadaljuje :

«Rešil sem vašo hčer nevarnosti, ki jej je grozila. Jaz sem ji vrgel pisemce v sobo, ko je bila zaprta v «kanu». Splezal sem na streho ter jej porinil pisemce s pomočjo dolgega koruznega stebła skozi špranjo v steni».

Na ulici je vtihnilo. V sobo je stopil Völfing.

«Vi ste priredili stvar, Pražak», je dejal, podavajé roko zeleni beračici. «V imenu načelníštva vam najavam, da ste povzdigneni v narednika in da dobite, vstopivši v pokoj, častniško doslužnino. Toda iz tega kraja morate oditi, da se odtegnete maščevanju, ki vam bo grozilo».

«Jaz se preselim v Sarajevo, gospod kapetan, ter vas prosim že naprej dovoljenja, nositi pokrivalo in obleko Mohamedanke. Takrat morem lahko hoditi po ulicah nepoznan, ne da bi strašil ljudij s svojim licem».

«Dobro, Pražak, midva bova o tem še govorila», reče kapitan, ter se obrne k Radiču. «Od mojih ljudij je šest ranjenih, na-dejam se, da najdejo prostor v vaši hiši».

Radič je urno pripravljen sprejeti ranjene.

«Jaz takoj pošljem glasnika v Kalinovski tabor», se nasmehne Völfiing proti Katici. «Ako hočete poslati kake vrstice inženirju Lindnerju, morate jih urno napisati».

Na prebivalce je napravilo močan vtis ne samo iztrebljenje razbojniške tolpe, marveč tudi postopanje «štrafunov», tako razumno prirejeno in izvršeno. Še močnejše pa je vplivalo na nevjete še razbojnikе, ki so se doslej smatrali za nepremagane. Že nasledni dan je petdeset ljudij, nahajajočih se na oni strani meje, prosilo oproščenja in dovoljenja, vrniti se na dom, da bi tam živeli kot mirni državljani.

Prebivalstvo se je prepričalo, da s kršenjem zakonov ničesar ne opravi, in razbojništvo je prenehalo.

Jačim, Bogomir in Dragotin so padli v boju. Krčmo je kupila vlada od vdove ter jo spremenila v utrjeno vojaško postojanko.

Fric in Katica, kakor tudi Berta in Valdman, ki so tudi pri prvem srečanju čutili vzajemno naklonjenost, so se k malu po opisanih dogodkih poženili ter žive sedaj v Nemčiji.

V Bosni in Hercegovini sedaj ni več razbojnikov. Oddelki «štrafunov» so se razpustili že v 1892. letu.

